ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ

Савченко Станіслав Олександрович

УДК 347.512:343.347.5

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА НЕНАЛЕЖНЕ НАДАННЯ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА

АВТОРЕФЕРАТ

роботи на здобуття освітнього ступеня «Магістр»
спеціальність 081 «Право»
освітня програма «Право»

Науковий керівник:

к.ю.н., професор

Стратонов В.М

Рецензент:

к.ю.н., доцент (б.в.з.) Панченко С.С

Миколаїв – 2021

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Кожна особа має природне невід'ємне і непорушне право на охорону здоров'я. Суспільство і держава відповідальні перед сучасним і майбутніми поколіннями за рівень здоров'я і збереження генофонду народу України, забезпечують пріоритетність охорони здоров'я в діяльності держави, поліпшення умов праці, навчання, побуту і відпочинку населення, вирішення екологічних проблем, вдосконалення медичної допомоги і запровадження та підтримка здорового способу життя, насамперед серед молоді. В умовах небезпеки поширення на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, особлива увага почала приділятися різним питанням у сфері охорони здоров'я, в тому числі діяльності медичних працівників, а також порядку та умовам надання медичної допомоги. Водночас не менш актуальне питання відповідальності медичних працівників за вчинені або допущені правопорушення під час здійснення своєї професійної діяльності. Відповідальність за вчинення правопорушення є одним із важливих питань, які розглядає теорія права.

Масштабні порушення прав пацієнтів через неякісну або невчасну медичну допомогу, професійну недбалість та брак правової культури лікарів призводять до численних смертей, інвалідностей та сотень тисяч додаткових випадків непрацездатності громадян. Так, за підрахунками експертів зі Всесвітньої організації охорони здоров'я, в Україні від лікарських помилок щодня помирає 7-8 осіб, а втричі більше стають інвалідами. Але, незважаючи на це, притягнути медика або медичну установу до відповідальності доволі складно. На перешкоді стають здебільшого «корпоративна» солідарність та особисті інтереси медиків або ж недосконалість законодавчого врегулювання цього питання.

Ступінь дослідженості теми. Значний внесок у юридичну науку стосовно відповідальності за неналежне надання медичної допомоги було здійснено Г. В. Чеботарьова, В. Г. Бурчинський, Р. І. Лемеха, Є. Е. Черніков, О.О. Дудоров, історичний розвиток даної теми широко вивчали С. В. Сазонова, И. В. Ившин, Ф.

Ю. Бердичевский, С. Г. Стеценко, Т. Ю. Тарасевич, О. Х Поркшеян, В.И Акопов. Тож наукові роботи цих та інших авторів склали теоретичну основу дипломної роботи.

Метою дослідження є розкриття та окреслення питань що стосуються відповідальності за неналежне надання медичної допомоги та кримінально-правова характеристика даних діянь.

Досягнення поставленої мети зумовлює необхідність вирішення наступних *завдань*:

– схарактеризувати історичний аспект кримінально-правової охорони правопорядку в сфері медичної діяльності;

– описати методологічні засади дослідження проблем кримінально-правової охорони правопорядку у сфері медичної діяльності;

– проаналізувати стан дослідження проблем кримінальної відповідальності за неналежне виконання професійних обов'язків медичним працівником;

– з'ясувати об'єкт неналежного надання медичної допомоги медичним працівником

– здійснити комплексний аналіз об'єктивної і суб'єктивної сторони злочинів у сфері медичної діяльності;

– висвітлити суб'єкт неналежного надання медичної допомоги медичним працівником;

– установити проблему призначення покарання, звільнення від нього та від кримінальної відповідальності за злочини у сфері медичної діяльності;

– розкрити обставини, які виключають злочинність діяння у сфері медичної діяльності.

– розглянути питання, пов'язані з кримінально-правовим регулюванням неналежного виконання професійних обов'язків медичним працівником у законодавстві зарубіжних країн.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини в сфері створення і застосування кримінально-правових норм, що встановлюють відповідальність за

злочини проти життя і здоров'я, які можуть бути вчинені медичними працівниками.

Предметом дослідження є норми і інститути конституційного, медичного, законодавства, що стосуються наданої сфери, кримінально-правові норми, що передбачають відповідальність за злочини проти життя і здоров'я, які можуть бути вчинені медичними працівниками; наукові дослідження з даної проблематики, а ще суміжні питання кримінально-правового, медичного, соціологічного характеру; судово-слідча практика із зазначеної групи справ; статистичні дані, що описують стан і тенденції зазначених злочинів.

Методи дослідження. В основу методології дослідження покладені загальнонаукові методи пізнання, зокрема: аналіз, індукція, дедукція, узагальнення, логічний метод, статистичний метод, які дозволили проаналізувати визначені завдання у різних аспектах.

Окрім цього, застосовано низку спеціальних методів, притаманних науковим дослідженням правових явищ, а саме: історичний метод, порівняльно-правовий, ретроспективний, метод вивчення продуктів діяльності, які надали змогу систематизувати та проаналізувати зібраний матеріал, внаслідок чого були отримані результати, необхідні для досягнення поставленої у роботі мети.

Так, історичний метод дав змогу відстежити історичний аспект кримінально-правової охорони правопорядку в сфері медичної діяльності.

Ретроспективний аналіз надав змогу досконало пізнати процес становлення інституту притягнення до кримінальної відповідальності за професійні злочини медичних працівників.

Формально-логічні методи застосовано під час з’ясування та розмежування дефініцій опорних понять, їх ознак та специфіки.

За допомогою методу вивчення продуктів діяльності було опрацьовано відомості Єдиного державного реєстру судових рішень.

Порівняльно-правовий метод використано під час аналізу зарубіжного досвіду притягнення медичних працівників до кримінальної відповідальності за неналежне виконання професійних обов’язків.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і висновки дипломної роботи обговорювалися на таких науково-практичних конференціях: «Сучасні тенденції розбудови правової держави в Україні та світі», (м. Миколаїв, 18 листопада 2020 року); «Право, суспільство, держава: актуальні проблеми сучасності», (м. Харків, 21 грудня 2020 рік).

Структура дипломної роботи. Робота складається із вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 101 сторінок, із них основної частини – 90 сторінок, список використаних джерел – 11 сторінок (120 позицій).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У *вступі* обґрунтовано актуальність теми дипломної роботи, ступінь наукової розробки проблеми дослідження; визначені основна мета і конкретні завдання роботи, її об'єкт і предмет, методологічні, теоретичні та емпіричні основи. Розкривається теоретичне й практичне значення отриманих результатів і апробації роботи.

Розділ 1 «Кримінально-правова відповідальність медичних працівників: передумови та історія становлення» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 1.1. *«Історичний аспект кримінально-правової охорони правопорядку в сфері медичної діяльності»* визначено, що історико-правовий аналіз кримінальної відповідальності медичних працівників від стародавніх часів до сьогодення, в цілому, свідчить про постійну тенденцію до її удосконалення. Спостерігається поступова деталізація відповідальності медичних працівників.

Цей факт дає підстави для розуміння, що враховуючи новий етап у розвитку української державності, потребує вдосконалення законодавство в цілому, та інститут відповідальності медичних працівників за неналежне виконання ними своїх професійних обов'язків зокрема.

У підрозділі 1.2. «*Методологічні засади дослідження проблем кримінально-правової охорони правопорядку у сфері медичної діяльності»* з'ясовано, що

теоретико-прикладний інструментарій, що може застосовуватися для наукової розробки кримінально-правової охорони правопорядку у сфері медичної діяльності, повинен бути різноманітним та включати наступні методи дослідження: діалектичний метод, метод системно-структурного аналізу, історико-порівняльний метод та соціологічні методи пізнання.

У підрозділі 1.3. *«Стан дослідження проблем кримінальної відповідальності за неналежне виконання професійних обов'язків медичним працівником»* зазначено, що «медичні» злочини були предметом дослідження вітчизняних науковців з моменту виокремлення такої галузі науки, як кримінальне право, однак до моменту криміналізації неналежного виконання медичним або фармацевтичним працівником своїх професійних обов'язків як спеціального складу злочину, дослідження мали загальний характер та здебільшого стосувалися загальних питань кримінальної відповідальності медичних працівників.

Визначено, що протягом останнього часу збільшився інтерес українських науковців до медичних злочинів, дана категорія злочинів неодноразово стають предметом досліджень та дискусій. Однак сьогодні залишається чимало невирішених питань, а законодавство досі потребує внесення змін та уточнень для покращення правозастосовної практики.

Було розглянуто періодизацію юридичної відповідальності медичних працівників в Україні та визначено їх відповідно до періодів регулювання медичної діяльності.

Розділ 2 «Аналіз складу злочинів пов'язаних із неналежним наданням медичної допомоги» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1. *«Об'єкт і об'єктивна сторона злочинів пов'язаних із неналежним наданням медичної допомоги»* визначено, що родовим об'єктом неналежного надання медичної допомоги є суспільні відносини, які спрямовані на охорону та забезпечення життя та здоров'я особи як найвищої цінності, задекларованої Конституцією України.

Визначено, що дана категорія злочинів належить до злочинів із матеріальним складом. Установлено, що кримінальна відповідальність настає лише за спричинення тяжких наслідків, які віднесені до оціночних понять.

Більшість кримінальних правопорушень у сфері медичного обслуговування містять матеріальний склад, тобто наявність негативних наслідків для життя та здоров'я пацієнта є обов'язковою умовою. Для інкримінування медику "злочинної поведінки" необхідне встановлення вини та причинно-наслідкового зв'язку між діяннями, що потягли за собою негативні наслідки у вигляді тілесного ушкодження або смерті людини.

У підрозділі 2.2. *«Суб'єкт злочинів пов'язаних із неналежним наданням медичної допомоги»* було з'ясовано, що суб'єктів злочинів пов'язаних із неналежним наданням медичної допомоги можна поділити на наступні категорії: злочини із загальним суб'єктом; злочини із спеціальним суб'єктом.

У підрозділі 2.3. *«Суб'єктивна сторона злочинів пов'язаних із неналежним наданням медичної допомоги»* неналежне виконання професійних обов'язків медичним працівником характеризується подвійною (змішаною) формою вини, оскільки можливе різне психічне ставлення суб'єкта злочину до власного діяння та до наслідків. Ставлення до діяння у даному складі може характеризуватися як умислом, так і необережністю, тоді як до наслідків ставлення завжди необережне та може виражатись у формі недбалості чи самовпевненості.

Розділ 3 «Проблематика призначення покарання, звільнення від нього та від кримінальної відповідальності за неналежне надання медичної допомоги» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 3.1. *«Призначення покарання за злочини у сфері медичної діяльності»* аналіз чинного законодавства, а також практики його застосування, свідчить про певну м'якість санкцій, які передбачаються за злочини у сфері медичної діяльності. Більше того, судова практика йде шляхом широкого застосування інституту звільнення від відбування покарання.

У підрозділі 3.2. *«Обставини, які виключають злочинність діяння у сфері медичної діяльності»* обставини, що виключають злочинність діяння є крайня

необхідність та виправданий ризик, вони є тими юридичними підставами, які виключають кримінальну відповідальність за вчинення діянь, які зовні подібні до передбачених кримінальним законом злочинів. Застосовуються лише у тих випадках, коли відсутні інші причини для визнання діяння у сфері медичної діяльності незлочинним (добросовісної лікарської помилки).

У підрозділі 3.3. *«Кримінальна відповідальність за неналежне виконання професійних обов'язків медичним працівником за законодавством зарубіжних країн»* досліджено законодавство зарубіжних країн та встановлено, що найближчою до української моделі, крім пострадянських держав, є японська, у якій практикується притягнення медичних працівників за неналежне виконання ними своїх професійних обов'язків до кримінальної відповідальності за ст. 211 КК Японії, якою запроваджено кримінальну відповідальність за професійну недбалість, що призвела до смерті або тілесних ушкоджень. Зазначеною нормою визнається такою, що підлягає кримінальній відповідальності, особа, яка не в змозі проявити належної турботи, необхідної для здійснення соціальної діяльності, та спричиняє смерть або тілесні ушкодження іншій особі, або такі ж дії, завдані в результаті грубої недбалості.

ВИСНОВКИ

1. У процесі висвітлення історичного аспекту кримінально-правової охорони правопорядку в сфері медичної діяльності було з'ясовано, що нині історія становлення інституту притягнення до кримінальної відповідальності за злочини, вчинені медичними працівниками, на території України не є належним чином дослідженою. У наукових публікаціях можна зустріти лише характеристику формування інституту кримінальної відповідальності за дану категорію протиправних діянь. Періодизацію юридичної відповідальності медичних працівників в Україні пропонують визначати відповідно до періодів регулювання медичної діяльності.

2. Досліджуючи методологічні засади дослідження проблем кримінально-правової охорони правопорядку у сфері медичної діяльності, було встановлено, що системний підхід дозволяє аналізувати і внутрішній зміст елементів й ознак складів конкретних злочинів, що посягають на правопорядок у сфері медичної діяльності, оскільки ці елементи утворюють певну систему, перебувають в органічному зв'язку, впливаючи один на одного.

3. Проаналізувавши стан дослідження проблем кримінальної відповідальності за неналежне виконання професійних обов'язків медичним працівником, ми дійшли висновку, що:

По-перше, «медичні» злочини були предметом дослідження вітчизняних науковців з моменту виокремлення такої галузі науки, як кримінальне право;

По-друге, до моменту криміналізації неналежного виконання медичним або фармацевтичним працівником своїх професійних обов'язків як спеціального складу злочину, передбаченого ст. 140 КК України у 2001 р., дослідження мали загальний характер та здебільшого стосувалися загальних питань кримінальної відповідальності медичних працівників;

По-третє, виокремлення складу злочину, передбаченого ст. 140 КК України, призвело до появи спеціальних наукових досліджень, предметом яких стало неналежне виконання професійних обов'язків медичним та фармацевтичним працівником;

По-четверте, протягом останніх десяти років збільшився інтерес українських науковців до складу злочину, передбаченого ст. 140 КК України, що неодноразово ставав предметом досліджень.

4. Було встановлено що об'єктом злочинів пов'язаних із неналежним наданням медичної допомоги є суспільні відносини, які забезпечують охорону життя та здоров'я людини, а також порядок здійснення професійних функцій медичним працівником; а потерпілим є людина. Адже саме людина є носієм тих суспільних благ та цінностей, на які посягає злочин. У той же час, потерпілим може бути не будь-яка людина, а лише та, яка перебуває у певних правових відносинах із суб'єктом злочину.

5. Було з’ясовано, що суб’єктів злочинів пов’язаних із неналежним наданням медичної допомоги можна поділити на наступні категорії: злочини із загальним суб'єктом; злочини із спеціальним суб'єктом. До останніх слід віднести як підгрупу злочини, що вчиняються медичними працівниками як службовими особами. Загальними суб'єктами вчиняються злочини, передбачені ст.ст. 134,135, 136, 138 Кримінального кодексу України.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ

1. Савченко С.О Злочини у сфері медичної діяльності. Могилянські читання – 2020: досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти: XXIII Всеукр. наук.-методична конференція: тези доповідей, Миколаїв, листопад 2020 р. Миколаїв: Вид-во ЧНУ імені Петра Могили, 2020. С.
2. Савченко С.О Обставини, які виключають злочинність у сфері медичної діяльності. Всеукраїнська заочна науково-практична конференція студентів старших курсів правничих вишів та факультетів – 2020: право, суспільство, держава: актуальні проблеми сучасності: тези доповідей, Харків, грудень 2020р. Харків: Вид-во: Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2020. С.

АНОТАЦІЯ

Савченко С.О. Відповідальність за неналежне надання медичної допомоги: кримінально-правова характеристика. – робота на здобуття освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю 081 «Право» – Миколаївський національний університет імені Петра Могили, Миколаїв, 2021.

Дипломну роботу присвячено дослідженню відповідальності за неналежне надання медичної допомоги та надано кримінально-правову характеристику. Вивчено стан дослідження проблем кримінальної відповідальності за вказаний злочин, проаналізовано ґенезу вітчизняного законодавства, а також норми

зарубіжного законодавства; установлено об’єктивні та суб’єктивні ознаки складу злочину. Розкрито особливості покарання, його призначення, а також звільнення від відповідальності або від фактичного відбування покарання.

Ключові слова: кримінально-правова відповідальність, медичний працівник, медичні злочини, кримінально-правова характеристика, пацієнт, охорона життя та здоров’я, неналежне виконання професійних обов’язків, медична допомога та послуга, тяжкі наслідки.

SUMMARY

Savchenko S.O Responsibility for improper provision of medical care: criminal characteristics. - work for the degree of "master" in the specialty 081 "Law" - Mykolayiv National University named after Petro Mohyla, Mykolaiv, 2021

Thesis is devoted to the study of liability for improper medical care and criminal law characteristics. The state of research of problems of criminal liability for the specified crime is studied, the genesis of the domestic legislation, and also norms of the foreign legislation is analyzed; established objective and subjective features of the crime. The peculiarities of punishment, its appointment, as well as release from responsibility or from the actual serving of punishment are revealed.

Keywords: criminal liability, medical worker, medical crimes, criminal and legal characteristics, patient, protection of life and health, improper performance of professional duties, medical care and service, grave consequences.